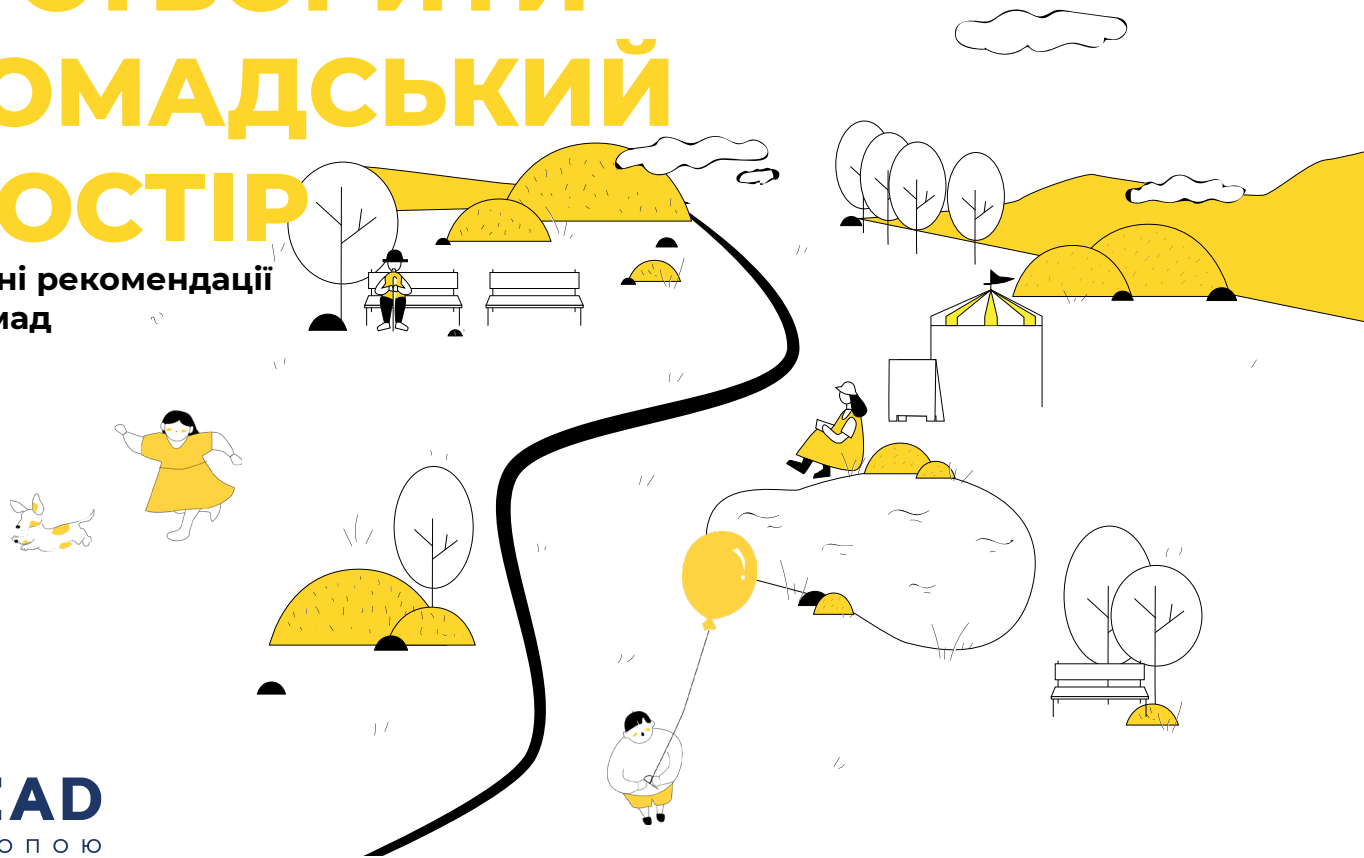

ЯК СТВОРИТИ ГРОМАДСЬКИЙ ПРОСТІР

практичні рекомендації
для громад

U LEAD
З ЄВРОПОЮ

Європейський Союз

співпраця з
німеччиною
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Швеція
Sverige

Polish aid

MINISTRY OF
FOREIGN AFFAIRS
OF DENMARK

Міністерство
цифрової трансформації
України

Міністерство розвитку
громад та територій України

Назва публікації:

Як створити громадський простір: практичні рекомендації для громад

Підготувала:

Програма “U-LEAD з Європою”.

Дім децентралізації

вул. В. Житомирська 20, Київ, 01001 Україна

E-mail: pr.u-lead@giz.de

Веб-сайт: u-lead.org.ua, <https://decentralization.gov.ua/>

Facebook: facebook.com/ULEADwithEurope

Відповідальний: Бастіан Файгель, директор Програми “U-LEAD з Європою” від GIZ

Редактори: Яна Брик, Мар’яна Семенишин, Андрей Хорват

Автори: Софія Поліщук, Олександр Шевченко

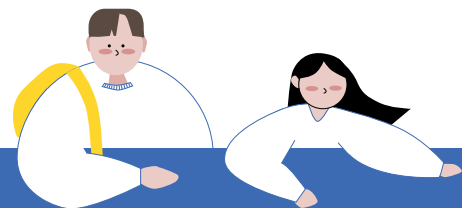
Дизайн, верстка та ілюстрації: Марія Шепецька, Катерина Яковець, Ярослав Яковлев

Ця публікація була підготовлена за підтримки Європейського Союзу і його держав-членів Німеччини, Швеції, Польщі, Данії, Естонії та Словенії. Зміст цієї публікації є виключною відповідальністю її авторів та не може жодним чином сприйматися як такий, що відображає погляди Програми «U-LEAD з Європою», уряду України, Європейського Союзу і його держав-членів Німеччини, Швеції, Данії, Естонії та Словенії.

Усі ілюстрації, креслення та фото у публікації використано за згоди авторів. Графічні матеріали, подані на ст. 20, 21, 22, 23, 24, 25, розроблені за підтримки Програми DOBRE та The German Marshall Fund of the United States.

Зміст

01.	Про публікацію	5
02.	Громадський простір – що це?	6
03.	Ознаки успішного громадського простору	7
04.	Типи і ролі громадських просторів у громадах	8
05.	Надання статусу громадського простору	18
06.	Приклади громадських просторів у громадах	20
07.	Громадський простір та здорова громада	26
08.	Впровадження – благоустрій – бюджетування	28
09.	Інклюзивність у проектуванні	32
10.	Місце бізнесу в розвитку громадських просторів	36
11.	Озеленення у громадських просторах	38
12.	Додаткові рекомендації	42
13.	Висновки	44

Дана публікація є збіркою рекомендацій для територіальних громад (ТГ) щодо можливих підходів до активації потенціалу ТГ через громадські простори (ГП) та розвиток окремих локацій громади.

Публікація містить огляд аспектів урбаністики та місцевого розвитку, які потрібно врахувати при розробці сталих рішень для громадських просторів громад.

Публікація буде корисною посадовцям органів місцевого самоврядування, активним мешканцям, підприємцям і всім небайдужим до розвитку власної громади. Ознайомившись повністю із публікацією, читачі отримають покрокову інструкцію створення громадського простору у власному населеному пункті, а також можливі підходи щодо їх активації та мережування.

ГРОМАДСЬКИЙ ПРОСТІР ЩО ЦЕ?

Громадський простір - це місце, що знаходиться у власності громади або у вільному доступі. Воно може бути використано кожним/кожною та не містить комерційної основи для використання. Кожен громадський простір має власні просторові, історичні, природні, соціальні та економічні особливості.

Згідно з визначеннями англomовних джерел громадський простір – це, в загальному розумінні, відкрите місце, пристосоване для використання людьми. Згідно з українським законодавством поняття громадського простору не визначене.

Зазвичай ми сприймаємо місто чи село окремими частинами, що бачимо у моменті перед собою – мікрорайонами, дорогами, парками, площами. Громадські простори переважно сприймаються як окремі самостійні одиниці. Пов'язані із просторами проблеми є локальними та вирішуються звичайним благоустроєм. Проте, якщо подивитись на місце “згори”, включно з оточенням і контекстом, відкривається неочікуваний новий потенціал, а громадський простір набуває стратегічного значення для громади.

В даній публікації розміщено більше інформації про різні типи елементів, їх ролі для різних груп користувачів. Також тут описані способи активації різних потенціалів місця із користю для населеного пункту загалом.

ОЗНАКИ УСПІШНОГО ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ

03

Вказуючи на успішний громадський простір, не завжди просто чітко виокремити його ознаки та ключові складові. Для кращої візуалізації цілі, до якої може прийти читач, наводимо нижче ознаки успішного громадського простору:

орієнтований на людину як індивіда. Як тільки у громадському просторі починає переважати персональний транспорт, тоді дуже важко відстояти межі пішохода – основного користувача простором;

має адаптивні активності у різні пори року/дні тижня/час доби;

створює умови до використання простору різними соціальними групами, не розділяючи їх вираженими фізичними бар'єрами (парканами, огорожами);

безпечний, дружній до вразливих груп населення – літніх людей, осіб із дітьми, дівчат-підлітків;

включає у себе економічно ефективні в експлуатації архітектурні рішення – меблі, озеленення, мощення;

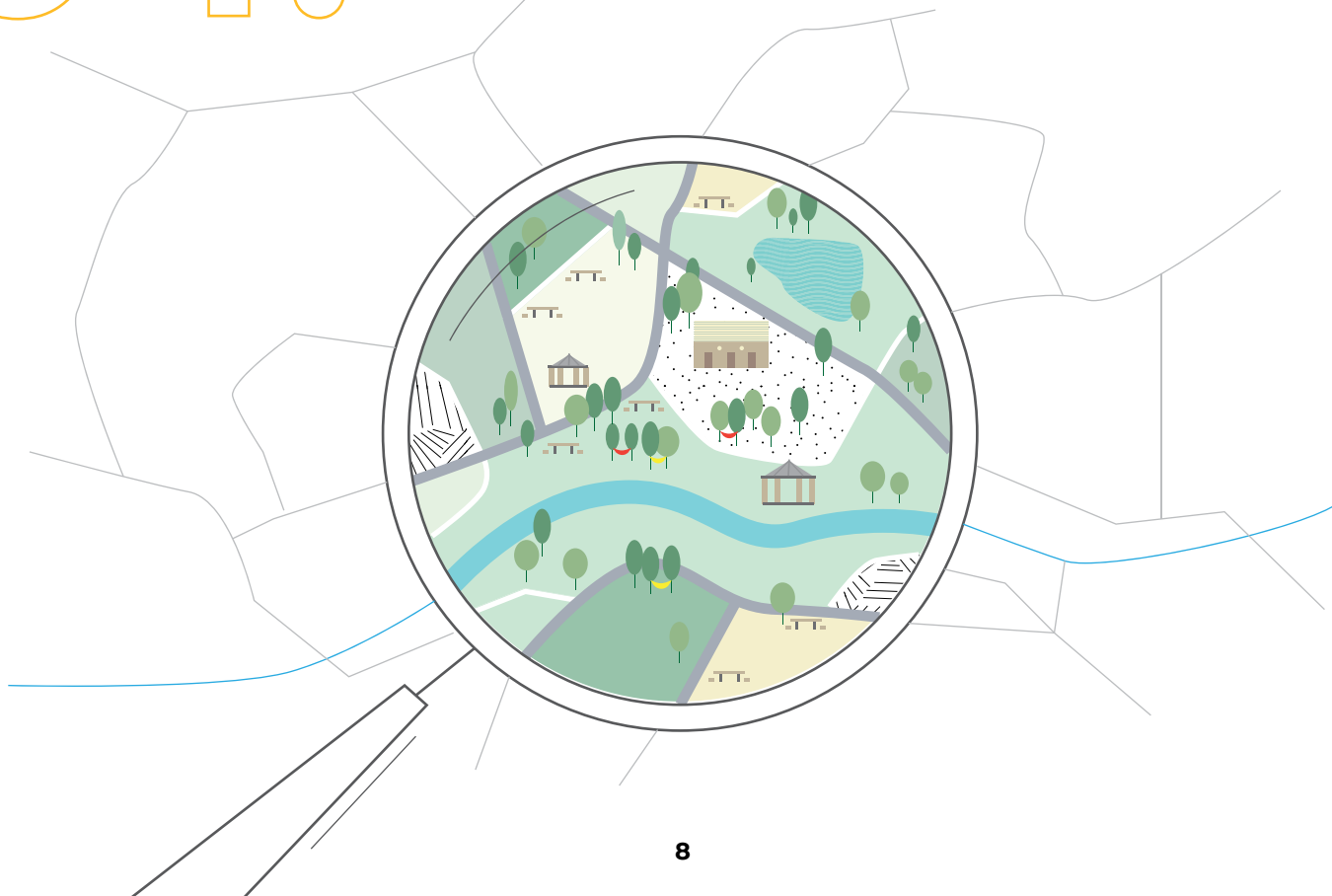
зважений у фінансових витратах, використовує власні локальні особливості і не копіює типові рішення підрядників.

04.

ТИПИ І РОЛІ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ У ГРОМАДАХ

Розглянемо найчастіше повторювані типології громадських просторів і пошукаємо їх переваги або потенціал на рівні локації, де вони розташовані, а також на рівні населеного пункту.

ПАРК

Самостійний архітектурно-організаційний комплекс площею понад 2 га, який виконує санітарно-гігієнічні функції та призначений для короткочасного відпочинку населення. Залежно від характеру, призначення і типу власності вони діляться на парки культури і відпочинку, районні, спортивні, дитячі, дендрологічні, історичні, національні, меморіальні, етнографічні парки-музеї, історичні, виставкові, зоологічні, аерофітотерапії тощо. (ДБН Б.2.2-5:2011)

Парк є великою, відносно до населеного пункту, зеленою зоною. Головним чином, забезпечує функцію відпочинку, рекреації, спорту та виступає майданчиком для спілкування мешканців.

На рівні населеного пункту:

Парк може бути продовженням позаміської екосистеми, поєднувати навколишні посадки чи ліси. Парк може бути точкою природи в освоєному просторі, місцем тематичних локальних заходів, використовуватися в сезонних ярмарках, бути проміжною опорною точкою при транзиті, “зеленою лінією” у населеному пункті.

“Зелена лінія” – це лінійний маршрут, що виступає альтернативою у пересуванні населеним пунктом для пішоходів чи велосипедистів, створюючи зручне, безпечне та екологічне середовище.

НАБЕРЕЖНА

Лінійна або закільцьована ділянка вздовж водного об'єкту, що має визначений статус регулювання та благоустрою. Зони біля водних об'єктів є магнітами, які приваблюють різні групи користувачів.

Будь-які кроки з облаштування ділянок біля водних об'єктів підпадають під дію ДБН Б.2.2-5:2011 про БЛАГОУСТРІЙ ТЕРИТОРІЙ.

Цей документ вказує, що систему водойм у межах населених пунктів складають природні акваторії (озера, ставки тощо) і штучні акваторії (водосховища, канали, відкриті плавальні басейни тощо). Проект благоустрою водоохоронних зон водних об'єктів розробляють як для всієї території водоохоронної зони водного об'єкта у складі єдиного проекту планування, так і для її ділянок у складі проектів планування для окремих територій: природного комплексу, житлових, виробничих тощо.

Іншими словами, важливо пам'ятати про три аспекти:

- забезпечення охоронної зони водного об'єкту;
- організацію благоустрою цієї зони, як громадського простору;
- інтеграцію простору охоронної зони/набережної із навколишніми об'єктами.

Для простого користувача набережна водойми та мости через водойми є популярним місцем відпочинку, а доступ до води є одним із дієвих способів психологічного та фізичного відновлення в умовах життя, що часто наповнене стресом. Прибережна зона – часто облюбована рибалками, спортсменами, батьками із дітьми, активними мешканцями і є “гарячою” точкою громадського життя.

На рівні населеного пункту:

Набережна є лінійним об'єктом, що може виступати “хордою” громадського життя спільноти. Її поєднання із рештою населеного пункту може розширювати межі історичного центру, давати мешканцям кращий доступ до природи, виступати місцем фізичного відновлення та нових видів спорту. У зв'язці з мостами чи переправами набережна може ставати спільним простором діалогу для різних мікрорайонів. Посилена бульварами чи зеленими вулицями, вона може створювати зелений коридор, що пронизує населений пункт і створює рекреаційний маршрут через всю його територію.

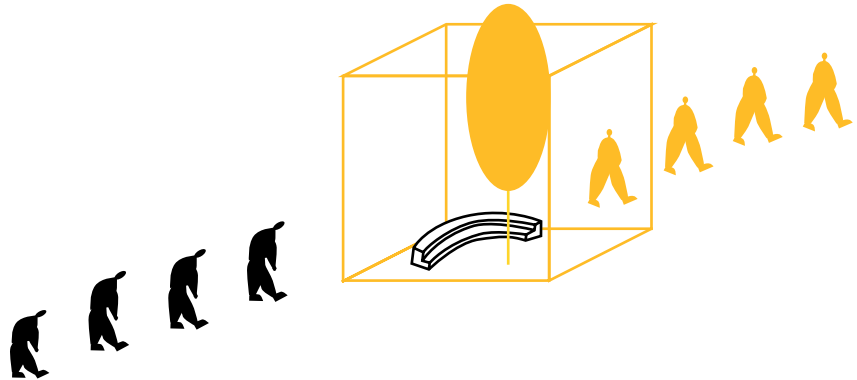
СКВЕР

Упорядкована й озеленена ділянка площею від 0,02 га до 2,0 га, яка є елементом архітектурно-художнього оформлення населених місць, призначена для короткочасного відпочинку населення. (ДБН Б.2.2-5:2011)

Помірний за розміром точковий зелений простір для нетривалого перебування у ньому. Як правило, містить меншу кількість функцій, аніж парк, і частіше зустрічається у населених пунктах.

На рівні населеного пункту:

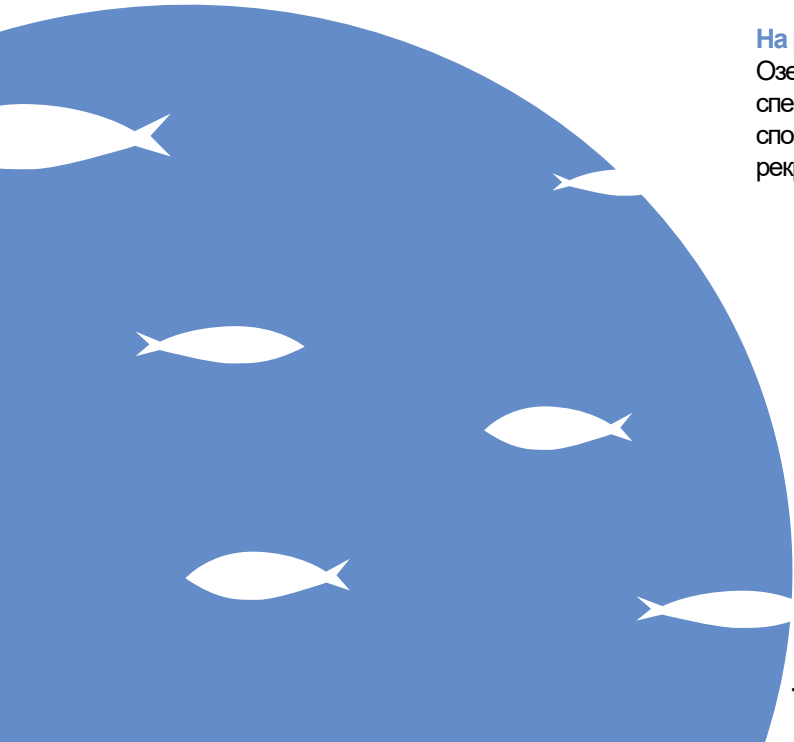
Сквери сприяють пішим прогулянкам через мережу зелених об'єктів. Вони утворюють у транзитних маршрутах "острівці перепочинку". Це дієвий інструмент стабілізації непередбачуваних погодних умов як у спеку, так і у зливу. Сквер може бути хорошим фоном для розміщення дитячих майданчиків, місць для вигулу собак, проведення ярмарків чи подій. Сквери добре поєднуються із локальними бізнесами. Активація мікрорайонів або віддалених від центру територій може відбуватися завдяки організації скверів. Так, на те, щоб дістатися до цікавої зеленої зони буде потрібно вже не 20 хвилин, а 5-7.

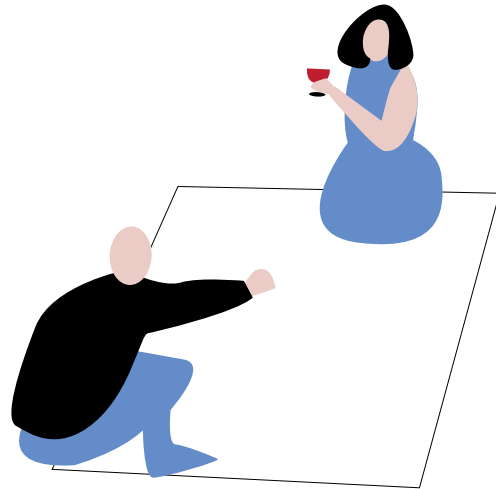
ОЗЕРО

Замкнений водний об'єкт, до якого має доступ громада. Часто функція озера пов'язана із відпочинком на природі, сезонними відпочинковими та спортивними активностями (пікніки/ковзани/риболовля).

На рівні населеного пункту:

Озеро може бути місцем “охолодження” для всієї громади в умовах спекотної погоди, точкою розвитку аматорського і професійного спорту, активацією локального бізнесу навколо ідеї відповідальної рекреації.

ПЛОЦА

За функціональним призначенням майдани та площі треба розділяти згідно з ДБН В.2.3-5 на:

- головні площі;
- площі перед значними громадськими спорудами та будинками (виставки, парки, торгові центри), стадіонами, палацами спорту, театрами тощо;
- транспортні площі;
- вокзальні площі;
- багатофункціональні площі;
- ринкові площі;
- передзаводські площі.

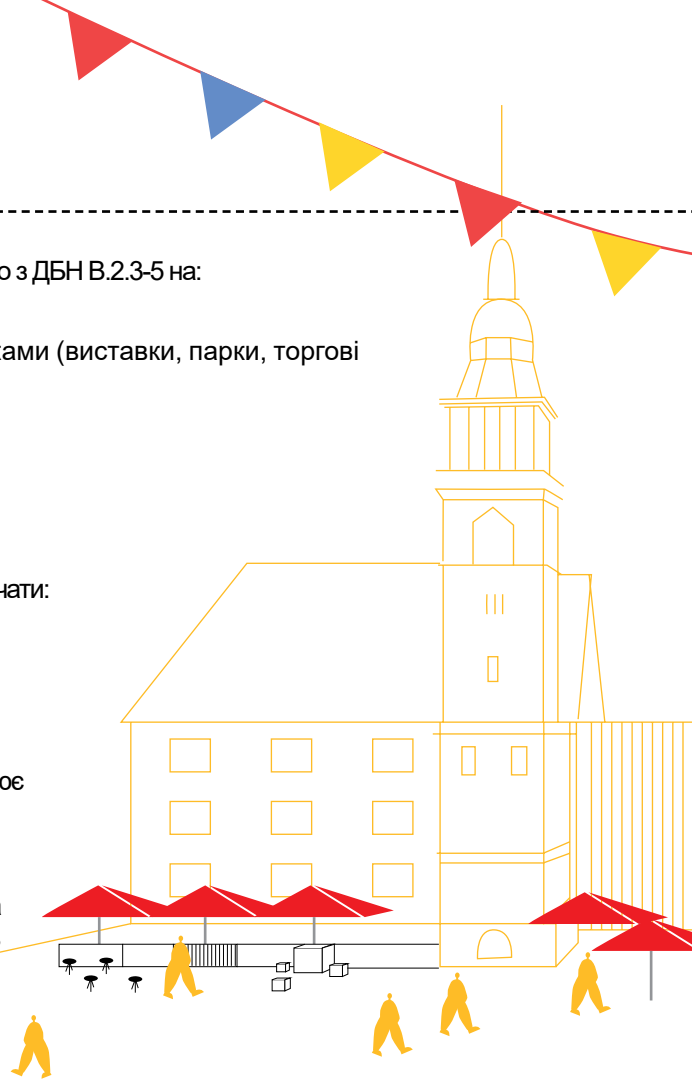
Згідно з офіційними джерелами до території площ та майданів треба включати:

- проїжджу частину;
- пішохідну частину;
- ділянки і території озеленення.

За призначенням площа – це відкрите місце для зібрання людей із рівним доступом до нього і необхідними умовами та інфраструктурою, що стимулює поширення громадської думки.

На рівні населеного пункту:

Площа – це доступний простір для великої кількості користувачів, “візитівка громади”, “місце зустрічі”. Площа може вміщати чимало функцій, що дають локальним бізнесам і громадським активістам простір для реалізації. У випадку головної площі – це також центральний вузол, із якого беруть початок різні маршрути до інших громадських просторів.

РИНОК

Відведений простір, у якому відбуваються операції купівлі-продажу, та до якого мають вільний доступ мешканці населеного пункту. Розміщується у спеціально відведеному місці та функціонує за визначеними годинами та днями роботи.

Часто у громадах виникають стихійні тимчасові ринки у субрайонах або місцях, де торгували від давніх часів. Для таких ринків притаманні неякісно організований простір та невиконання гігієнічних умов та контролю.

Основними проблемами ринків у громадах є їх неупорядкованість у просторі та робота лише у визначені дні.

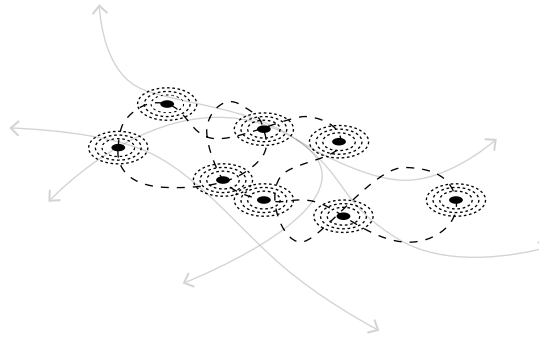
На рівні населеного пункту:

У невеликих громадах ринок не обов'язково працює сім днів на тиждень, тому за умови універсального дизайну може виконувати функцію громадського простору, точки соціалізації, допоміжного простору під загальногромадські події, ярмарки, зібрання.

СТРУКТУРА ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ

Громадський простір дещо схожий на конструктор – є різні елементи, і виріб тримається цільно, коли всі блоки, ланки, елементи скріплені між собою.

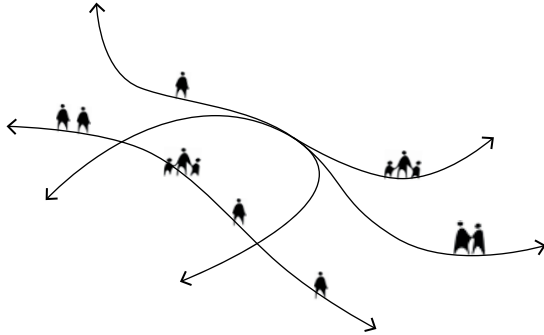
Такий простір варто також розглядати із точки зору геометрії елементів. Є три типи – точкові, лінійні та площинні. Їх підбір та поєднання між собою визначає структуру і візуальний вигляд простору.

ТОЧКОВІ ОБ'ЄКТИ

З точкових об'єктів населеного пункту складається його інфраструктура:

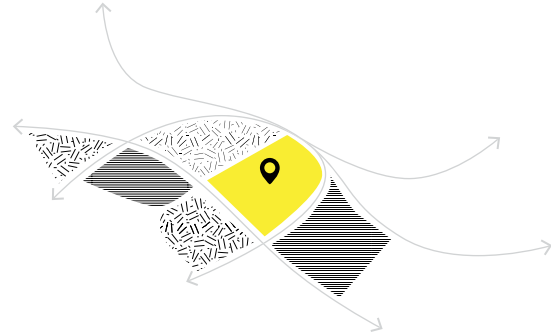
- вуличні меблі (лавки, смітники, ліхтарі, сходи, накриття, пергола, стіл, табличка/знак);
- об'єкти (фонтани, пам'ятники, скульптури, артоб'єкти, мости, атракціони, ігрові елементи, тренажери, вбиральні, зупинки, оглядові майданчики, вуличні сцени).

ЛІНІЙНІ ОБ'ЄКТИ

Ті що пов'язують між собою точкові об'єкти і забезпечують транзит через громадський простір:

- стежки;
- хідники;
- доріжки;
- вулиці.

ПЛОЩИННІ ОБ'ЄКТИ

Обмежені ділянки, що мають одне чи кілька тематичних призначень:

- дитмайданчики;
- місця відпочинку;
- простори із відсіпки/мощення;
- сцени/ подіуми;
- газони;
- спортивні зони;
- місця вигулу собак;
- клумби.

ЯКА РОЛЬ ОБ'ЄКТІВ РІЗНИХ ТИПІВ

Яка роль об'єктів різних типів?

Завдяки грамотному комбінуванню різних типів елементів можна досягати бажаних результатів – концентрації людей, комфорту, безпеки. Ці результати мають походити з аналізу локальної ситуації та користувачів. Іншими словами, для того, щоб щось проєктувати, спершу варто зрозуміти **“для кого”** та **“яку проблему”** користувача ми вирішуємо.

Різні типи об'єктів дають різний ефект.

3 точки зору призначення:

Площинні об'єкти формують функціональне зонування території, точкові об'єкти надають чітку функцію на місці. Це можна застосовувати, знаючи кількість користувачів та характер їх взаємодії. Щоб зібрати людей разом, можна використати точкові об'єкти (амфітеатр, лавки, шахові столи). А, коли варто розосередити відвідувачів – цього простіше досягнути, створивши площинний об'єкт, де кожен знаходить зручне та комфортне місце (спортивний майданчик/розарій/майданчик скульптур тощо).

Лінійні об'єкти, тим часом, з'єднують точкові та площинні об'єкти, забезпечують позитивний користувацький досвід, пришвидшують чи сповільнюють людей на шляху. Пряма стежка дозволяє та спонукає рухатися швидко, а звивиста – дає відчуття затишку і сприяє сповільненню та прогулянкам.

НАДАННЯ СТАТУСУ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ

05.

Якщо ви вирішили, що у вашій громаді має з'явитися новий громадський простір, то для надання офіційного статусу можна скористатися даною інструкцією.

Загальна інформація та поширені питання:

- ? Надання статусу земельній ділянці – обов'язковий крок в експлуатації землі. Це юридична відповідальність громади.
- ? Статус земельної ділянки – характеристика, яка визначає цільове призначення ділянки у Державному земельному кадастрі відповідно до розробленої та затвердженої документації із землеустрою.
- ? Вся інформація знаходиться у Державному земельному кадастрі за посиланням – <https://map.land.gov.ua/>
- ? Дізнатися повну інформацію про потрібну земельну ділянку можливо за рахунок здійснення запиту, підтвердженого цифровим ключем на порталі Державного земельного кадастру.
- ? Якщо на ділянці зі статусом парку ви хочете встановлювати дитячий чи спортивний майданчик – додатково змінювати або створювати новий статус не потрібно.

Нумо!
Отримаємо статус!

ПОКРОКОВА ІНСТРУКЦІЯ НАДАННЯ ОФІЦІЙНОГО СТАТУСУ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ:

Перевірити актуальний стан земельної ділянки у Державному земельному кадастрі.

Дізнатися тип власності та власника.

- комунальна власність – (для ОМС) запропонувати проєкт рішення відповідному відділу виконавчого комітету до розгляду радою, (для активіста) запропонувати проєкт рішення, заручившись підтримкою депутата;
- приватна власність – за згодою власника.

■
START

2 Звірити із Генеральним планом та/чи Планом зонування, чи можливе у ньому задумане облаштування території. Якщо не передбачено – розробити детальний план території (ДПТ) та подати до ради на розгляд.

3 Рішенням сесії затвердити Детальний план території та надати дозвіл на розроблення документації із землеустрою.

4 Замовити розроблення документації із землеустрою та зареєструвати земельну ділянку в Державному земельному кадастрі із присвоєнням їй кадастрового номера.

5 Рішенням сесії затвердити документацію із землеустрою та зареєструвати право комунальної власності на земельну ділянку в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

→
GOAL

Часто до початку роботи над громадським простором спільноту цікавить вартість проєктувальних робіт та реалізації громадських просторів. Ці цифри – індивідуальні та залежатимуть як від рівня кваліфікації проєктувальників, так і від обраних матеріалів, і підрядників.

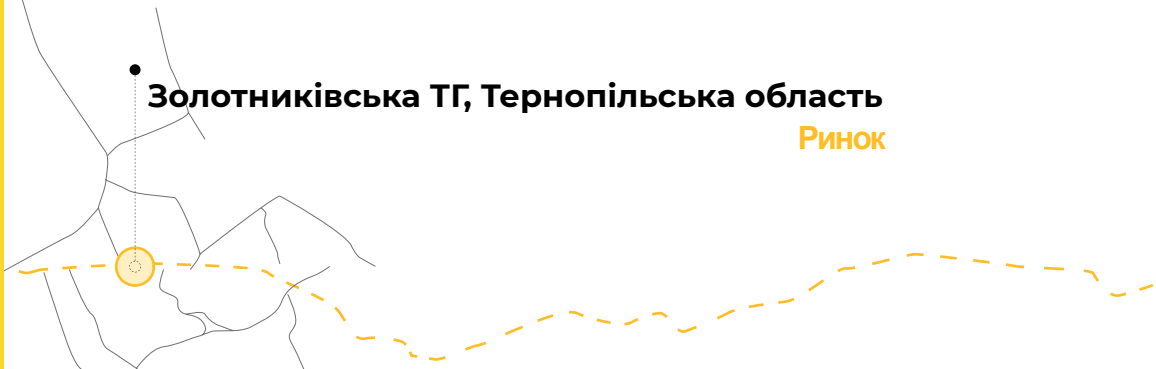
Хорошим орієнтиром може бути:

- проєктування невеликого парку/скверу/набережної у рамках дотендерної закупівлі (архітектурний концепт);
- реалізація (матеріали і роботи) – у середньому рекомендовано закладати не менше 200 000 грн.

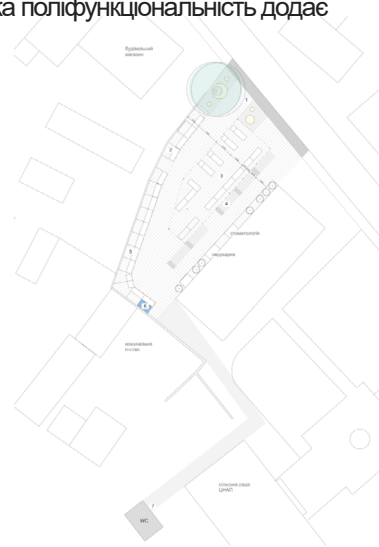
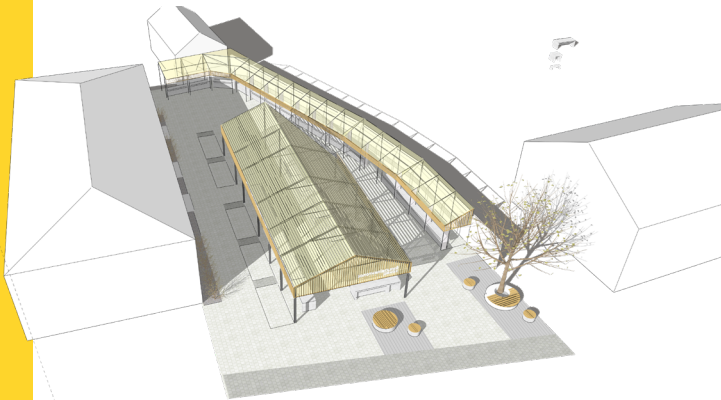
06.

Золотниківська ТГ, Тернопільська область

Ринок

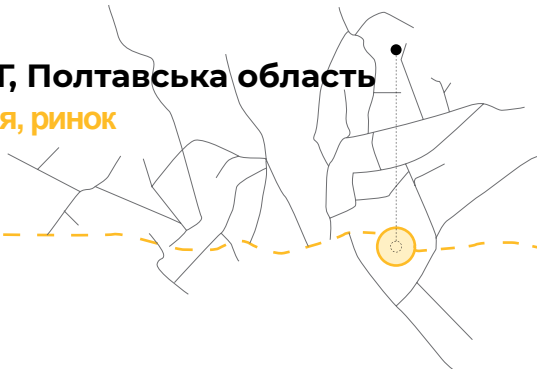

Проєкт реорганізації ринку у Золотниках. Ціллю було перейти від неохайного та неорганізованого простору, куди лише раз на тиждень приїжджають торговці і розкладають на землі товар, до універсального місця-трансформера. Такий простір виконує функцію ринку кілька разів на тиждень, а решту часу може виконувати функцію збору громади, бути місцем проміжного відпочинку та стоянки прочан до Зарваниці. Така поліфункціональність додає місцю життя та ефективності у використанні.

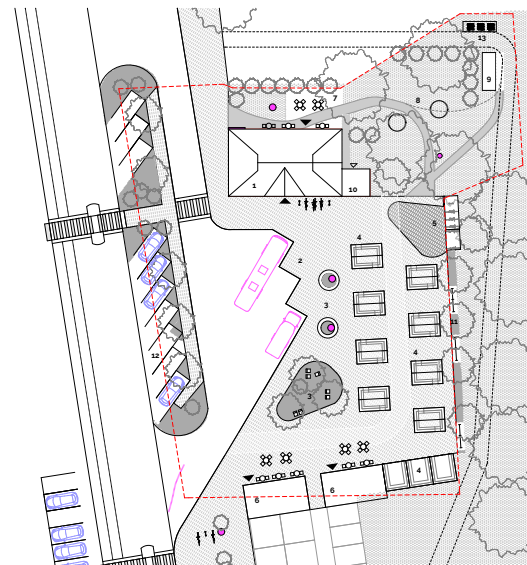

Опішнянська ТГ, Полтавська область

Площа, автостанція, ринок

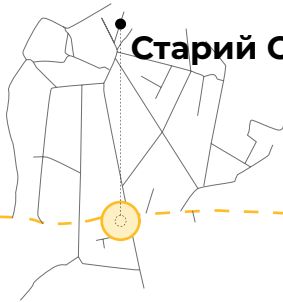

Проект реконструкції території головної автостанції із торгівельною зоною. Необхідно було реорганізувати звичайну придорожню автостанцію у транспортно-туристичний хаб Опішні. Віддалене розміщення автостанції та її оформлення не сприяли залученню нових туристів до Опішні. У трансформованій автостанції простір розділено для транспорту, демонстрації гончарних виробів, а також для інформування та відпочинку туристів. Для усіх відвідувачів створено комфортні зони очікування.

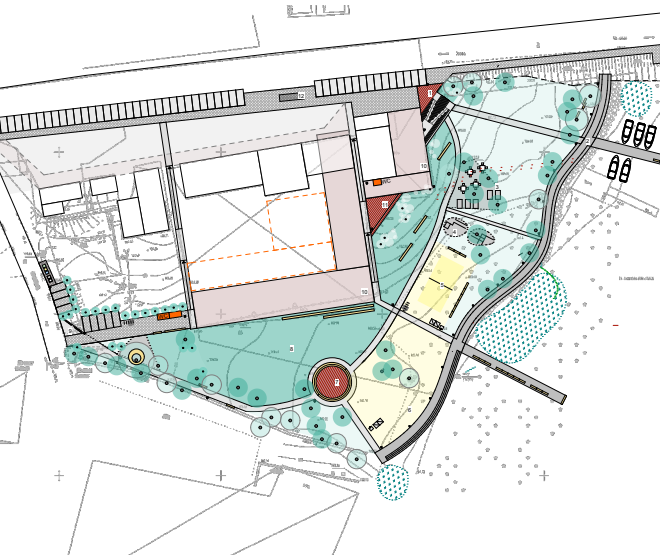

Старий Салтів, Старосалтівська ТГ, Харківська область

Набережна

Проект публічної набережної Салтівського водосховища, як центральної рекреаційної візитівки громади. Місто Старий Салтів розтягнуте вздовж траси і переважно складається із приватних ділянок із суттєвим браком громадських зон. Також місто працює на обслуговування баз відпочинку поруч та не до кінця використовує власний рекреаційний потенціал. Проект передбачав розробку концепції простору із різними типами активності – від муніципального пляжу до приватної точки прокату плавзасобів, поєднуючи дані активності наскрізною прогулянковою зоною, що дає прямий доступ до води і контакт з нею. Також концепція передбачає інтеграцію в історичний та просторовий контекст громади за рахунок тематичних об'єктів.

Підволочиська ТГ, Тернопільська область

Парк

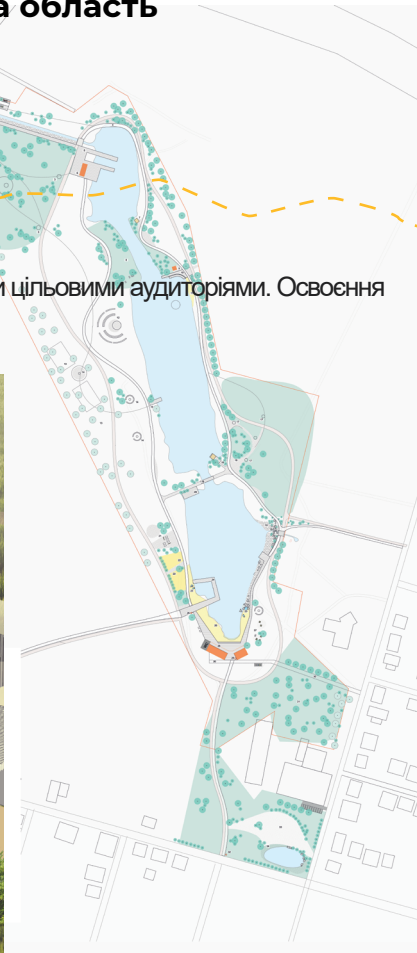
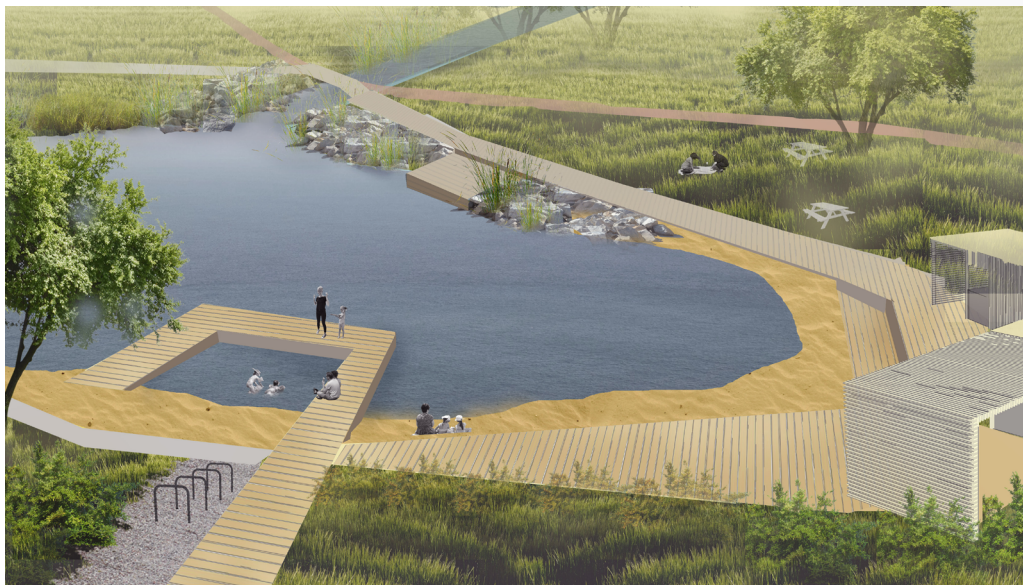
Проект реорганізації центрального парку, який є головним подієвим майданчиком міста. Було передбачено оновлення парку, архітектурне освітлення локації, включення наявних популярних подій до конфігурації парку за рахунок нової та зручної інфраструктури. Запропоновано нове призначення об'єктів, що перебували у занепаді, без обов'язкового демонтажу. Також парк був включений у прогулянковий маршрут за рахунок простого відкриття кількох воріт та дверей навколо.

Слобожанська ТГ, Дніпропетровська область

Озера

Проект рекреаційної зони навколо озер із мультифункціональним наповненням та різними цільовими аудиторіями. Освоєння штучно створених технічних об'єктів і надання рекреаційно-туристичної функції.

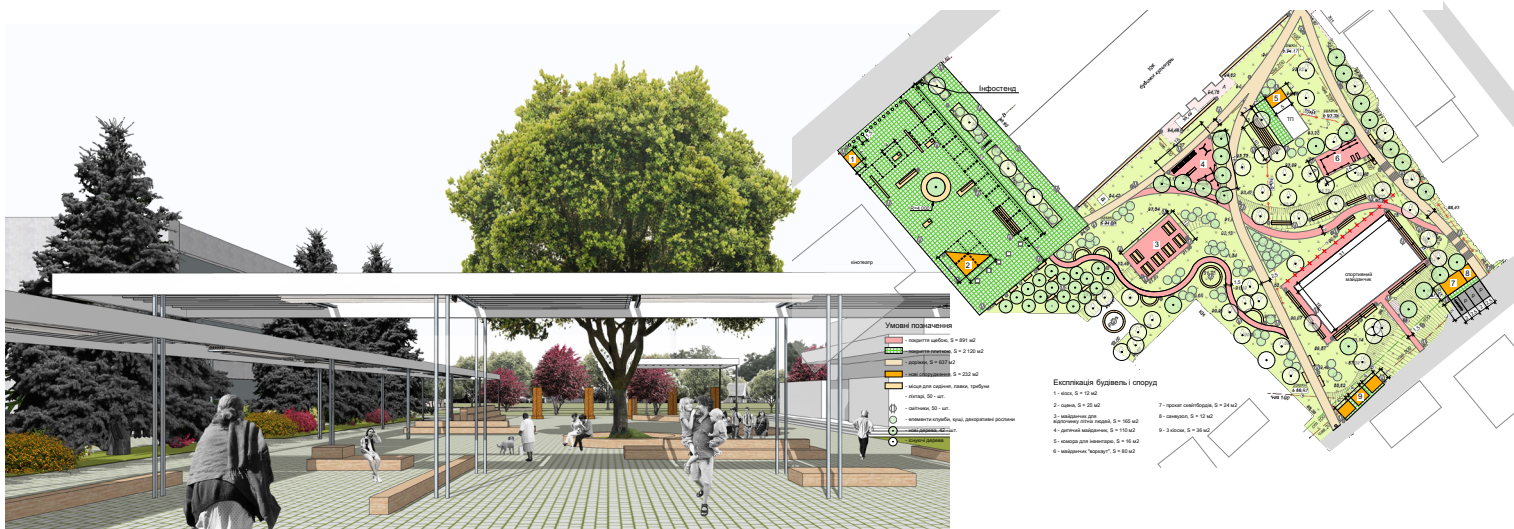

Покровська ТГ, Дніпропетровська область

Площа/сквер

Проект наповнення скверу поруч із будинком культури. Даний простір є історично закріпленим за будинком культури, але довго не обслуговувався і став маргіналізованим. У проєкті використано новий об'єкт, скейтпарк, як відправну точку для нових активностей, орієнтованих на різні групи населення. Через простір створено зручний транзит, збережено зелені насадження та інтегровано їх до користувацької інфраструктури.

нереального плану
зображення

07.

ГРОМАДСЬКИЙ ПРОСТІР І ЗДОРОВА ГРОМАДА

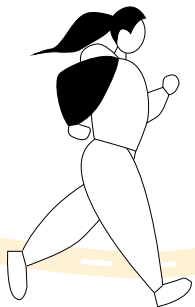
Що ще може бути критерієм до благоустрою громадських просторів? Підхід до створення простору, який спонукає до фізичної активності, достатньої рухливості та здорового способу життя є інвестицією у життя громади на наступні десятиліття.

Відповідальний підхід до розвитку громадських просторів у громадах може мати неочікуваний ефект у вигляді зниження кількості звернень до лікаря. Європейський і світовий досвід вказують на пряму залежність між хронічними захворюваннями та рівнем фізичної активності людей. Громадські простори, що спонукають переміщуватися всередині та поза ними, знижують навантаження на медичну систему громади і дають змогу протидіяти пандеміям в умовах соціальної ізоляції.

Яким чином надати громадським просторам громади функцію підтримки здоров'я населення?

- урізноманітнити види спортивних активностей у різних просторах і не дублювати однакові рішення всюди. Приклад [Царичанської ТГ](#) показує як інфраструктура, успадкована із попередніх часів, може бути відбудована та доповнена новими майданчиками для стимулювання заняттям спорту;
- створювати лінійні прогулянкові маршрути для бігу, скандинавської ходьби, ходіння пішки через місто і у природні зони за містом. Копичинецька громада Тернопільської області активно розгалужує мережу таких маршрутів і дає альтернативу переміщенню на авто, а також створює умови для соціального дистанціювання під час локдаунів;
- створення можливостей для заняття спортом усіх вікових груп є інклюзивним підходом, чудовою профілактикою захворювань та зменшенням видатків на лікувальну медицину;
- у різних місцях громади можуть бути розміщені таблички з інформацією про відстані/хвилини у дорозі/спалені калорії/користь для здоров'я. Таке інформування дуже важливе для кращої особистої мотивації мешканців;
- підтримати велокористувачів та розробити стратегію розвитку велоруку громади. Таким шляхом пішла [Опішнянська ТГ](#), яка навіть розробила для цього окремий візуальний стиль інформування.

ВПРОВАДЖЕННЯ - БЛАГОУСТРІЙ - БЮДЖЕТУВАННЯ

Слід ефективно та ретельно планувати власні сили у роботі та реалізації/створенні громадських просторів. Будь-який новий довгобуд шкодить простору, репутації та процесам всередині громади.

Громада нестиме витрати на кожному з етапів розробки та виконання проєкту і має дуже чітко зважувати власні сили щодо наступних етапів:

- дослідження простору (дізнатися що більше за все зараз необхідно мешканцям). Для цього можна провести учасницький воркшоп, де зібрати різні групи користувачів (діти, активні мешканці, старші люди). Або ж провести польове спостереження протягом 2-3 годин у різний час і відмітити зони, які мешканці оминають чи навпаки активно використовують;
- архітектурна концепція (формування влучної та доцільної концепції, що створює візуальне уявлення про об'єкт);
- проєктно-кошторисна документація (необхідна документація для якісного виконання);
- реалізація і все, що з цим пов'язано (матеріали, техніка, робота, експертиза);
- експлуатація об'єкту та догляд за ним (часто недооцінюється і впливає на стан об'єкту через 2-3 роки);

ВПРОВАДЖЕННЯ - БЛАГОУСТРІЙ - БЮДЖЕТУВАННЯ

Кожен із цих етапів важливий по-своєму, тому надмірна економія буде відобразитися на результаті. Для точної оцінки кожного з етапів варто залучати відповідних фахівців, які, опираючись на нормативні документи і досвід, зможуть сформулювати реалістичну вартість проекту.

Не завжди для зміни громадського простору потрібно розробляти проектно-кошторисну документацію (ПКД). Це необхідно у випадку великих перетворень та спорудження капітальних конструкцій. За умови локальних перетворень і точкових активацій можна обійтися лише архітектурною концепцією, яка вказує розташування об'єктів, а їх виробництво “під ключ” можуть організувати підрядники.

Якщо ж без ПКД не обійтися, то є ряд деталей, на які варто звернути увагу:

- не варто надмірно економити на ПКД. У подальшому якісна документація буде допомагати під час будівництва та економити значні кошти в організації та виконанні робіт;
- починати проект без готової ПКД і виконувати її “заднім числом” – це дуже погана ідея. Такий поспіх може мати неприємні наслідки – головним чином, кількість та вартість робіт для виправлення помилок;
- найефективніше – це розробляти концепцію, ПКД та проведення авторського нагляду однією командою. Так проект та ідея загалом реалізуються з найбільшою відповідністю до першочергового задуму;
- можна робити трохи більшу деталізацію, ніж необхідний для виконання робіт мінімум. Так, при виконанні проекту спеціалісти швидше розберуться кому виконувати той чи інший етап робіт;
- закладати запас в кошторисі на зміну курсу валюти, зміну ціни, невраховані роботи тощо. У кошторисі давати поправку на територіальні особливості, вираховувати локальні ціни, особливо на роботи, де оплати дуже різняться.

ЕТАПНІСТЬ ВИКОНАННЯ РОБІТ

Не завжди у громади є повна сума для реалізації проєкту і проведення робіт, тому доцільно розбивати процес на частини.

Спершу варто проводити роботи у ключових точках, пізніше – надати загальний благоустрій території та наситити її інфраструктурою. Отже, спочатку простір починає приймати перших користувачів, а надалі можна продовжити його доукомплектацію та «обживання».

Співпраця із фондами та міжнародними організаціями дозволяє швидше виконати розробку проєкту і перейти до його реалізації.

Різні етапи виконання проєкту можна проводити у різних форматах. Прикладами є: неформальні архітектурні конкурси, резиденції (мобільний павільйон House of Europe), фестивалі, в рамках яких створюються нові об'єкти для громадського простору (Сеанс Міського Сканування (Івано-Франківськ), SESAM (Славутич))

Робота ж із локальною громадою і підприємцями дозволяє оптимізувати витрати та швидше виготовляти потрібні об'єкти власними силами.

Подальше використання змішаних комбінацій бюджетів (локального, обласного, державного, спеціальних фондів) дозволяє реалізовувати вже більші та дорожчі об'єкти із проєкту громадського простору.

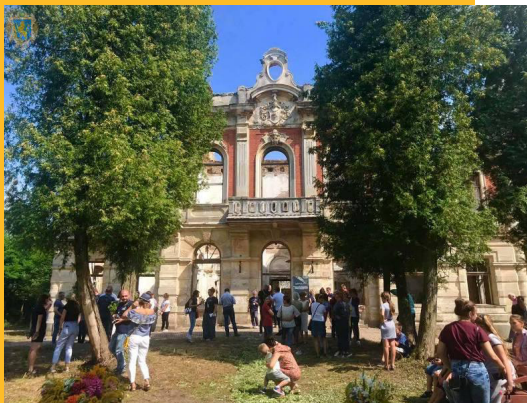
ВПРОВАДЖЕННЯ - БЛАГОУСТРІЙ - БЮДЖЕТУВАННЯ

ПРИКЛАД ПРОСТОРУ ІЗ ДИВЕРСИФІКОВАНИМ ВИКОРИСТАННЯ

Селище Тартаків, Львівська область.

Замок - пам'ятка архітектури та садово-паркового мистецтва XVIII - XIX ст.

У межах проєкту був реалізований волонтерський ревіталізаційний освітньо-культурний табір-резиденція, в якому відбулись панельні дискусії, майстер-класи, лекції та тренінги.

У межах заходу проводились роботи із впорядкування території та об'єкту за участі головних архітекторів районів і міст обласного значення Львівської області.

Фінансування проєкту відбувалося із різних джерел:

- Департамент архітектури та розвитку містобудування Львівської ОДА;
- Благодійний фонд “Софос”, Благодійний фонд “Спадщина.УА”;
- за підтримки “Український культурний фонд”

<https://loda.gov.ua/news?id=46504>

09.

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ У ПРОЄКТУВАННІ

Доступність та інклюзивність якісного громадського простору – це не тільки про пандуси та відсутність бар'єрів, а і про створення середовища, у якому від самого початку рівномірно враховано інтереси різних користувачьких груп, особливо малозахищених: літніх людей, дівчат-підлітків, людей із обмеженими можливостями.

Якісний громадський простір – це той, який відображає різноманітність та спонукає людей до спільного життя, заохочує їх бути на вулиці. Така жвавість створюється за можливості користування публічними просторами у різний спосіб.

Нью-Йоркська організація PPS, яка розробляє громадські простори більше 30 років, вводить поняття “Сила 10+”. Це значить, що хороший громадський простір має представити принаймні десять способів використання. До цього переліку входять різні заняття, які люди практикують або десять причин, щоб знаходитися там – зайнятися спортом, з'їсти морозиво, погуляти із дітьми чи собакою, піти на побачення. Без достатньої кількості актуальних функцій громадські простори стають місцем проїзду чи обтяженням для локального бюджету, не пропонуючи нічого натомість.

ЩО МОЖНА ЗРОБИТИ, ЩОБ ГРОМАДСЬКІ ПРОСТОРИ У ГРОМАДАХ БУЛИ БІЛЬШ ІНКЛЮЗИВНИМИ?

- забезпечити різноманіття використання за рахунок залучення різних операторів у простір або ж інтеграції із навколишніми вулицями. Приклади операторів – спортпрокат, кав'ярні, офіси або комунальні установи поруч із фасадами, які взаємодіють із громадським простором;
- створювати простір взаємодії, де люди можуть спілкуватися та обмінюватися думками. Добре працює із шаховими столами, амфітеатрами, фонтанами, сценами;
- уникати нелюдського масштабу – просторів суттєво більших за людину. У таких просторах відчувається дискомфорт та незахищеність. Великий простір брукованої площі можна ділити на 4-5 менших і надавати їм окремі функції;
- організувати тепле, комфортне, але регулярне та повне освітлення. Ці інструменти працюють превентивно порівнюючи з камерами спостереження;
- врахувати спеціальну інфраструктуру для переміщення (пандуси, з'їзди) і точкового використання (інклюзивні дитячі майданчики, кімнати мами та дитини, інклюзивні вбиральні).

ЯК ЗАЛУЧАТИ ДО ЦЬОГО МЕШКАНЦІВ І КОЛИ?

Залучення жителів до проєктування, планування та управління громадськими просторами, у яких вони живуть, має важливе значення для підтримки якості цих просторів. Громадські простори мають різне застосування і значення у кожному мікрорайоні та населеному пункті. Участь мешканців гарантує, що характер та використання публічного простору задовольняють особливі потреби громади. Якщо простір не відображає вимоги та бажання місцевого населення, він не буде використовуватися або підтримуватися. Соціальна участь є центральним елементом для побудови безпечних і рівноправних громадських просторів.

Громада має бути проінформована щодо дій, які виконуються у зв'язку із проєктом і мати щонайменше дві точки діалогу. На першій зустрічі громада має висловити свої потреби чи проблеми, а на другій – варто зустрітися із готовим на 80% проєктом, щоб перевірити, чи все врахували і мати час та ресурси на потенційні правки.

Іванівська ТГ, Вінницька область

“Бюджет участі” (учасницьке проектування)

Мешканці громади голосують на які проекти виділятимуться бюджетні кошти.

Вільногірськ, Дніпропетровська область

Учасницька візуалізація проектних рішень.

МІСЦЕ БІЗНЕСУ У РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ

ПРИЧИНИ ЗАЛУЧАТИ БІЗНЕС ДО РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ:

- збільшення надходжень до бюджету завдяки податкам. Виникає додаткове фінансування на підтримку території в охайному та робочому стані;
- виникають нові робочі місця та самозайнятість населення у вигляді цікавих послуг на території громадського простору;
- бізнес створює магніт для людей, що знижує ризики вандалізму та злочинності;
- бізнес бере на себе частину відповідальності за територію, тому зацікавлений у її розвитку;
- економічно розвинений простір приваблює інших інвесторів;
- можливість створити і розвинути локальну родзинку саме у громадському просторі;
- урізноманітнити види дозвілля для жителів та гостей

РИЗИКИ БІЗНЕС ІНТЕГРАЦІЙ:

- існує ризик, що бізнес обмежить вхід громади на територію, зробить її недоступною (встановить огорожу, завісить рекламними банерами);
- або ж аудиторією погіршить загальну атмосферу місця, підвищить рівень вандалізму і злочинності.

РЕКОМЕНДАЦІЇ:

- не допускати бізнес із сумнівною репутацією (алкооператори);
- не віддавати в оренду земельну ділянку на максимальний термін – 50 років;
- не надавати дуже великі ділянки, що складають значну частину громадського простору, під бізнес;
- не допускати монополії на простір і стихійної торгівлі;
- встановити пріоритет у просторі **за простим користувачем*** громади;
- не дозволяти бізнесу монополізовувати місця укриття від дощу, сонця, вітру.

* Встановлення пріоритету за пересічним користувачем дозволить уникнути ексклюзивності простору, де менш платоспроможне населення витісняють. Цього можна досягти через інформування підприємців та через регулювання режиму використання простору. Оплата має бути за продукт чи послугу, а не за вхід на територію.

КОПИЧИНЕЦЬКА ТГ

Питання	Відповідь
? Громадський простір, де є бізнес	<i>Прокат катамаранів, байдарок на місцевому озері в м.Копичинці.</i>
? Що було зроблено підприємцями	<i>Подали заяву до Копичинецької міської ради та отримали дозвіл на комерційну діяльність на березі озера. Закупили необхідні матеріали та спорядження, збудували пристань. Прийняли на роботу персонал, запустили бізнес.</i>
? Який результат отриманий	<i>Жителі та гості громади мають можливість урізноманітнити своє дозвілля; створені нові робочі місця; розвиток місцевого бізнесу; податки, які надходять в міський бюджет; догляд та благоустрій території навколо прокату катамаранів.</i>

ОЗЕЛЕНЕННЯ У ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРАХ

Сучасний підхід до озеленення у громадах великою мірою вказує на цінності, що їх підтримують у розвитку просторів на місцях. Взагалі, поводження із природою показово відрізняється у різних країнах. Українці чимало успадкували із попередньої епохи, і саме зараз є влучна нагода переглянути підходи до сталого озеленення.

ТЕПЛОВИЙ ОСТРІВ

Наразі, окрім покращення якості повітря за рахунок рослин, активно обговорюється корисний вплив висаджених у місті рослин на температурний режим. Рослини допомагають уникнути так званих “теплових островів”. “Тепловий острів” – це явище надто високих температур у населених пунктах, спричинене низькою кількістю озеленення і великою площею забетонованих та асфальтованих поверхонь.

Уникнути таких “островів” можна, якщо змінити підхід до висадження нових рослин у населеному пункті.

Світові нововведення = обґрунтовані рішення

Впроваджувати актуальне

- + зелені огорожі замість парканів/колючі неприємні рослини замість заборонних табличок;
- + садити відразу велике дерево замість молодих саджанців;
- + для газонів готувати ґрунт, проєктувати дренаж, рельєф і берегти від автомобільних паркінгів;
- + багаторічні рослини замість однорічних. Чудовий спосіб заощадити щорічне фінансування та покращити біорізноманіття міста, комбінуючи рослинність за її висотою та освітленістю території;
- + великі, високі тіністі дерева – платани, клени, робінії, липи.

Застарілі традиції = неефективні рішення

Відмовитись від неактуального

- побілка дерев. Виконувалась раніше, щоб захищати молоді дерева, які мають тонке стебло, від перегрівання, що ставалося ранньою весною від снігу, який відбивав сонячне тепло. На даний момент світом ця технологія визнана неефективною і неактуальною для міського озеленення;
- прибирання листя. Знищує потенційний мінеральний запас ґрунту, обігрів кореневої системи рослин, екологічні ніші комах і мікроорганізмів, навантажує комунальні служби малоефективною роботою. Варто звузити прибирання листя до територій доріг і місць стабільного людського трафіку;
- газони. На практиці вимагають кропіткої підготовчої роботи та багато ресурсів у догляді, а кінцевий результат часто не дотягує до очікувань;
- кронування, або ж санітарна обрізка. Формування крони потрібне, проте вимагає професійного втручання, адже непрофесійний підхід в обслуговуванні може спричиняти шкоду рослинам та сповільнювати ландшафтний розвиток території (дерева так і не зможуть вирости до потрібної висоти із потрібною тінистою кроною).

ОЗЕЛЕНЕННЯ ЗА РІЗНИМИ КЛІМАТИЧНИМИ ЗОНАМИ

Питання комплексне і не має однозначної відповіді. Незалежно від типу клімату, головна рекомендація полягає у створенні екосистеми.

Обов'язковим кроком є аналіз наявного фонду і робота із контекстом. Замість необґрунтованих насаджень, такий підхід сприяє стійкому розвитку флори без надлишкових зусиль людини. Основні аспекти, на які потрібно звертати увагу при роботі з екосистемою населеного пункту:

- Відповідність зеленого фонду кліматичній і фізико-географічній зоні;
- Водно-зелена інфраструктура;
- Урахування зміни клімату;
- Остерігатись інвазійних видів рослин. Це рослини, завезені з інших географічних зон. Їх чудове вміння пристосовуватись до нового середовища трансформує цілі екосистеми та витісняє природні види;
- Екосистема має бути цілісною за рахунок розвитку безперервних природних ланцюгів – дерев, кущів, трави, ґрунту, води.

Приклади інвазивних рослин або рослин, що були принесені людиною ззовні до даної екосистеми:

- дикий виноград через недогляд часто проникає у ліси, оплітаючи там дерева і витісняючи підріст і трави;
- золотарник. Осередки виду швидко розростаються, витісняючи із трав'янистого ярусу інші види і займаючи до 95 % площі;
- у якості гарного медоносу часто сіють ваточник сирійський (*Asclepias syriaca* L.). Проте ця рослина вийшла з-під контролю та масово розселюється, витісняючи місцеві рослини. Крім того, великого клопоту ваточник завдає на полях, адже його високі пагони сильно пригнічують культурні рослини та ускладнюють збір урожаю;
- список високоінвазійних рослин на території України можна переглянути за [посиланням](#).

Інвестування у громадські простори, зелені насадження за даними Світового економічного форуму дають приріст **x5**, за рахунок пожвавлення економіки та економії на усуненні наслідків негоди, соціальної поведінки.

12.

ДОДАТКОВІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

+1

Екологічність і сталість.

Економія бюджетних коштів і невідновлюваних ресурсів.

- зменшити частоту косіння трави, що, відповідно, знижує потребу у поливі. Зменшити площу прибирання листя;
- облаштувати луки на узбіччях доріг і розділових смугах замість газонів. Влаштувати перехід від газону до різнотрав'я у місцях, які не пристосовані до ходіння/сидіння на траві;
- організувати раціональне використання дощової води для поливу та інших цілей у громадських просторах.

+2

Поліфункціональність озеленення

Підбирати рослини не тільки за красою, але і такі, що можуть виконувати функції шумозахисту, газозахисту, пилозахисту, а також затінення та захисту від вітру.

ЛІНІЙНІ ПАРКИ

КИШЕНЬКОВІ СКВЕРИ

ВЕРТИКАЛЬНЕ
ОЗЕЛЕНЕННЯ

ГОТЕЛІ ДЛЯ КОМАХ

+3

Нові світові тенденції

Варто слідкувати і розглядати сучасні тренди урбаністики у власних громадах. Лінійні парки, кишенькові сквери, індивідуалізація дворів, вертикальне озеленення, озеленення дахів, модульні системи озеленення, готелі для комах – все це у невеликій моделі може існувати у громадах.

+4

Державні будівельні норми

Використовувати актуальні будівельні норми про БЛАГОУСТРІЙ ТЕРИТОРІЙ ДБН Б.2.2-5:2011

- громадські простори розвивати варто і важливо, так як у них підтримується позитивний фізичний і психологічний стан мешканців через заняття спортом, рекреацію, спілкування;
- планування слід вести поетапно, не переходячи до будівництва без аналізу та обговорень із місцевими жителями;
- розробляючи дизайн, варто зважати на контекст навколишнього району і не проєктувати те ж саме, що вже є на сусідній вулиці;
- слід акцентувати увагу на збільшенні зелених насаджень, зменшенні відкритих поверхонь із мощенням та обмеженні доступу авто всередину громадського простору;
- громадські простори потрібно поєднувати у мережу та створювати лінійні зв'язки між ними у вигляді алей, пішохідних вулиць, бульварів, бігових та велодоріжок;
- частину ділянок громадського простору можна надавати у користування бізнесу із чіткими правилами використання наперед;
- простори мають враховувати групи осіб із обмеженими можливостями та бути інклюзивними.

A minimalist line-art illustration on a light pink background. Two hands are shown in profile, facing each other and holding a small plant with three leaves. The lines are white and clean. The text is centered over the hands.

**Створення
Громадського простору**

U LEAD
З Е В Р О П О Ю